

Yazar/Author

Çağlar ÖZER*

Makalenin Adı/Article Name

Avrupa Güvenlik Mimarisinin Dönüşümü: Rusya-Ukrayna Savaşı ve Türkiye'nin Rolü

Transformation of the European Security Architecture: The Russia-Ukraine War and the Role of Türkiye

ÖZ

Bu çalışma, 24 Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Avrupa güvenlik mimarisi üzerindeki etkilerini çok boyutlu biçimde analiz etmiştir. Savaş, sadece bölgesel bir çatışma değil; Avrupa'nın güvenlik politikalarının yeniden inşasını zorunlu kılan yapısal bir kırılma noktası olmuştur. NATO'nun yeniden konumlanması, Avrupa Birliği'nin (AB) savunma yetkinliğini artırma çabaları, enerji ve dijital güvenlik alanlarında yaşanan dönüşümler, çalışmanın ana eksenlerini oluşturmaktadır. Türkiye, NATO'daki konumu, diplomatik kapasitesi ve savunma sanayii gücüyle bu dönüşen mimaride tamamlayıcı bir aktör olarak değerlendirilmiştir. Makale, nitel araştırma yöntemlerine göre güncel literatür ve resmi belgeler doğrultusunda yapılandırılmıştır. AB-NATO ilişkileri, stratejik özerklik tartışmaları ve doğu komşuluk politikaları da çalışmanın kapsamı içine alınmıştır. Sonuç bölümünde Avrupa güvenliğine dair senaryolar ve Türkiye ile stratejik işbirliğine dayalı politika önerileri sunulmuştur. Çalışma, Avrupa'nın yeni güvenlik düzeninde Türkiye'nin rolünü bütüncül biçimde konumlandırmayı hedeflemiştir. Araştırma sonucunda, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Avrupa'nın kurumsal ve askeri güvenlik sistemlerinde yapısal bir dönüşümü tetiklediği, Türkiye'nin ise bu dönüşümde sadece tamamlayıcı değil, aynı zamanda dengeleyici ve yönlendirici bir aktör olarak öne çıktığı bulgularına ulaşılmıştır. .

Anahtar Kelimeler: Avrupa güvenlik mimarisi, Rusya-Ukrayna Savaşı, NATO, Diplomatik arabuluculuk, Türkiye-NATO ilişkileri

ABSTRACT

This study analyzed the multidimensional impacts of the Russia-Ukraine War, which began on February 24, 2022, on the European security architecture. The war was not merely a regional conflict, but rather a structural turning point that necessitated the reconstruction of European security policies. The reorientation of NATO, the European Union's (EU) efforts to enhance its defense capabilities, and transformations in the fields of energy and digital security constituted the main axes of the analysis. Türkiye was evaluated as a complementary actor within this transforming security structure through its strategic position in NATO, diplomatic capacity, and defense industry strength. The article was structured based on qualitative research methods, utilizing up-to-date literature and official documents. EU-NATO relations, debates on strategic autonomy, and Eastern neighborhood policies were also addressed within the scope of the study. In the conclusion, the paper offered future security scenarios for Europe and policy recommendations grounded in strategic cooperation with Türkiye. The research concluded that the Russia-Ukraine War triggered a structural transformation in Europe's institutional and military security systems, and that Türkiye emerged not only as a complementary actor but also as a balancing and guiding power in this transformation.

Keywords: European security architecture, Russia-Ukraine War, NATO, diplomatic mediation, Türkiye-NATO relations

Extended Abstract

Research Objective and Scope: This study aims to analyze the multidimensional effects of the Russia-Ukraine War, which began on February 24, 2022, on the European security architecture and to assess Türkiye's strategic position within this transformation process. The war is not merely a regional military conflict but has also been regarded as a geopolitical shock that exposed the fragility of the normative security structures established by Europe in the post-Cold War era. The renewed emphasis on military deterrence by NATO, the European Union's transformation of its strategic autonomy debates into institutional actions, and the reconfiguration of Eastern neighborhood policies with a security-oriented focus constitute the analytical framework of this study. Türkiye's military capabilities within NATO, its strategic location on energy transit routes, advances in its defense industry, and its diplomatic balancing role have brought its relationship with European security back into focus.

Method and Materials: The study is based on qualitative research methods. The main sources of the study include academic literature published after the onset of the Russia-Ukraine War, official documents of the European Union and NATO (such as the EU Strategic Compass and the NATO 2022 Strategic Concept), and media analyses. Furthermore, statements by Türkiye's Ministry of Foreign Affairs, NATO reports on Türkiye's contributions, and assessments from regional security experts form the material basis of this research. This multi-sourced structure enables a comprehensive analysis that combines the strategic positions of decision-making actors with current interpretations in academic discourse.

Theoretical and Conceptual Background: The European security architecture in the post-Cold War era was shaped around NATO enlargement, the development of the EU's Common Security and Defence Policy (CSDP), and the principle of multilateralism. However, this structure proved weak in the face of Russia's revisionist foreign policy, as seen in the 2008 Georgia War, the 2014 annexation of Crimea, and finally the 2022 invasion of Ukraine. European countries, having long framed security through normative values rather than foreign policy instruments, began to shift this perspective with the onset of war. Germany's *Zeitenwende* doctrine, the NATO membership applications of Sweden and Finland, and the operationalization of EU mechanisms like the European Peace Facility indicate a transformation in strategic thinking. As a result, European security is now being reconstructed not only through law, economy, and norms, but also on the basis of military capacity, energy strategies, and regional partnerships.

Discussion and Findings: The study identifies three main dimensions in the transformation of the European security structure following the war:

1. NATO's Re-centralization: NATO has re-emerged as a deterrent power with new military bases, force reinforcements, and rapid response capabilities along its eastern flank. Within the alliance, debates over burden-sharing have been translated into concrete contribution mechanisms.

2. The EU's Strategic Autonomy Pursuit: Led particularly by France, the EU has initiated efforts to build its own defense capacity. Initiatives include joint military R&D projects, mobility funds, and the development of a 5,000-strong rapid deployment force.

3. Expanding Domains of Security (Energy, Digital, Cyber): Russia's use of natural gas as a foreign policy tool triggered a major energy dependency crisis for the EU. In this context, Türkiye has played a strategic role through projects like TANAP and the Southern Gas Corridor. Moreover, the vulnerability of energy infrastructure to cyber threats has pushed the EU to enhance its digital security integration.

- Türkiye's Role has been prominent in four main areas of this transforming security framework:
- Operational contributions within NATO (e.g., Kosovo, Afghanistan, Black Sea naval force),
- Central position in energy transit routes (TANAP, TAP),
- Export and usage of defense industry products by European countries (e.g., Bayraktar TB2 drones used in Ukraine),
- Active involvement in crisis diplomacy (e.g., Istanbul peace talks, Grain Corridor agreement).

Through these roles, Türkiye has emerged not merely as a complementary actor, but as a stabilizing and regionally proactive force within the European security architecture. Additionally, the war has brought

about a significant shift in public perception of defense and security across Europe. Public opinion polls indicate that Western European societies, which had long been skeptical about defense spending, are now more supportive of collective security efforts due to heightened threat perceptions. This transformation is reflected not only in government policies but also in EU-level budget allocations, media discourse, and the security agendas of political parties. For instance, the rapid increase in Germany's defense spending has been made possible by both political and societal support.

Furthermore, the security vacuum created by the war has led to a questioning of the effectiveness of international legal norms. The inefficiencies of the UN's decision-making processes, the lack of deterrence in the OSCE, and the veto power within the Security Council have driven European states toward more pragmatic, regional, and functional security mechanisms. While NATO has regained its status as the central actor in security, the EU's normative power vision is now under scrutiny. Strategic partnerships with countries like Türkiye, which can respond swiftly in times of crisis, offer a degree of flexibility to fill such structural gaps.

Conclusion and Policy Recommendations: The research concludes that the Russia-Ukraine War has triggered a structural transformation in the European security architecture, and that Türkiye has assumed a central role in this process. Europe has come to recognize that its security can no longer rely solely on internal dynamics, but must be sustained through strategic partnerships with neighboring countries. In this context, the following policy recommendations are offered:

- Institutional security cooperation mechanisms should be developed between the EU and Türkiye,
- Joint investments with Türkiye in energy transit infrastructure should be increased,
- Technology sharing in cybersecurity, artificial intelligence, and unmanned systems should be promoted,
- EU-NATO-Türkiye trilateral defense forums should be established,
- Türkiye's diplomatic mediation in Eastern neighborhood policies should be more actively supported.

In conclusion, the European security architecture is being reshaped not solely around Western alliances but through multi-actor, flexible, and strategic partnerships. Türkiye's role within this structure not only complements Europe's security capacity but also has the potential to shape it in the long term.

Giriş

Avrupa güvenlik mimarisi, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana çok kutupluluğun artması, NATO'nun doğuya genişlemesi ve yeni tehdit türlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte evrim geçirmiştir. Ancak 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'ya başlattığı geniş çaplı işgal, bu mimarinin temel ilkelerini sarsan bir dönüm noktası olmuştur. Bu savaş, yalnızca iki devlet arasındaki bir çatışma değil; Avrupa kıtasında barışın teminatı sayılan uluslararası hukukun, toprak bütünlüğü prensibinin ve caydırıcılık paradigmasının da sorgulanmasına yol açmıştır (Meissner, 2024).

Rusya'nın saldırısı, 2014 yılında Kırım'ın ilhakıyla başlayan ve Donbas bölgesinde vekil aktörler üzerinden sürdürülen örtük savaşın açık bir işgal stratejisine dönüşmesidir. Vladimir Putin liderliğindeki Rus yönetimi, NATO'nun genişlemesini kendi ulusal güvenliği için doğrudan bir tehdit olarak görmekte, bu nedenle Ukrayna'nın Batı kurumlarına entegrasyonunu engellemeye çalışmaktadır (Mearsheimer, 2014). Ukrayna ise, 2014'teki Maidan Devrimi sonrasında AB ve NATO ile ilişkilerini derinleştirerek Batı ittifakına yakınlaşmış ve bu nedenle Rusya için stratejik bir sınır devleti haline gelmiştir (Charap & Colton, 2018).

Savaşın başlamasıyla birlikte Avrupa ülkeleri, uzun süredir ihmal ettikleri güvenlik politikalarını yeniden gündeme almışlardır. Almanya, tarihi "Zeitenwende" (zamanın değişimi) doktrinini ilan ederek askeri harcamalarını artırma kararı almış; İsveç ve Finlandiya ise geleneksel

tarafsızlıklarını terk edip NATO üyeliği için başvuruda bulunmuştur. AB ise “Stratejik Pusula” belgesi ile savunma politikalarında daha bağımsız ve kolektif bir yönelim benimsemeye çalışmaktadır (Jurčák & Ivančík, 2023). Bu değişim sürecinde, Türkiye’nin konumu, Avrupa güvenliğinin yeniden şekillenmesinde merkezi bir yer tutmaktadır. NATO’nun güneydoğu kanadındaki stratejik pozisyonu, gelişmiş savunma sanayi kapasitesi, Karadeniz ve Orta Doğu’daki diplomatik etkisi ve özellikle Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde sergilediği dengeleyici tutum, Türkiye’yi Avrupa’nın yeni güvenlik yapılanmasında tamamlayıcı bir aktör haline getirmiştir. Türkiye’nin hem NATO müttefiki olarak askeri sistem içindeki rolü hem de Rusya ve Ukrayna ile sürdürülebilir diplomatik ilişkileri, bu dönemde AB ile olan güvenlik işbirliğini yeniden tartışılır hâle getirmiştir.

Bu makale, söz konusu gelişmeler ışığında Rusya-Ukrayna Savaşı’nın Avrupa güvenlik mimarisi üzerindeki etkilerini çok boyutlu bir çerçevede değerlendirmeyi amaçlamaktadır. İlk olarak Avrupa güvenlik yapısının tarihsel ve kurumsal temelleri ele alınacak, ardından savaşın NATO, AB, enerji güvenliği ve siber tehditler gibi başlıca alanlardaki yansımaları değerlendirilecektir. Devamında Türkiye’nin Avrupa güvenliğine sunduğu askeri, diplomatik ve jeopolitik katkılar ele alınacak, son olarak ise geleceğe yönelik güvenlik senaryoları ve politika önerileri sunulacaktır.

1. Avrupa Güvenlik Mimarisi: Kavramsal ve Kurumsal Çerçeve

Avrupa güvenlik mimarisi, Soğuk Savaş’ın sona ermesinden bu yana önemli yapısal dönüşümler geçirmiştir. Bu mimari, hem askeri ittifakların konumlanması hem de normatif ve kurumsal düzeydeki düzenlemeler açısından yeniden şekillenmiştir. 1990’larda Batı Avrupa’da güvenlik, NATO’nun genişlemesiyle birlikte daha çok askeri caydırıcılık ekseninde kurgulanırken, AB’nin güvenlikte artan rolü, bu mimariyi çok aktörlü ve çok boyutlu hale getirmiştir (Raik et al., 2024). Soğuk Savaş sonrası dönemde AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) ve BM Güvenlik Konseyi gibi çok taraflı yapılar da Avrupa güvenliğinin temel direkleri olarak görülse de, karar alma süreçlerindeki tikanlıklar bu kurumların etkinliğini sınırlamıştır (Riddervold & Rieker, 2024). Bu bölümde NATO’nun stratejik rolü ve genişleme süreci, AB’nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası ile çok taraflı güvenlik mekanizmalarının dönüşümü ele alınmıştır.

1.1. NATO’nun Stratejik Rolü ve Doğu Avrupa’ya Genişleme Süreci

NATO, Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra güvenlik tehdidinin yalnızca devlet merkezli olmaktan çıktığı, çok boyutlu ve asimetrik nitelikler kazandığı bir ortamda yeniden konumlandırılmıştır. Bu süreçte, özellikle 1999 yılında Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan’ın, 2004’te ise Estonya, Letonya, Litvanya, Slovakya, Slovenya, Bulgaristan ve Romanya’nın NATO’ya üye olması, İttifak’ın doğuya doğru genişleme stratejisinin temel ayağını oluşturmuştur. Bu genişleme dalgaları, NATO’nun kolektif güvenliğini güçlendirmekle birlikte, Rusya’nın çevrelenme endişesini de derinleştirmiştir.

NATO’nun doğuya doğru genişlemesi, her ne kadar ittifaka katılan ülkelerin güvenlik garantileri talepleri doğrultusunda gerçekleşmiş olsa da, Moskova tarafından Batı’nın Rusya’yı kuşatma stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Rusya’nın 2000’li yıllardan itibaren geliştirdiği güvenlik ve askeri strateji belgelerinde, NATO’nun genişlemesi “jeopolitik tehdit” kategorisinde açıkça tanımlanmıştır (Çelikaslan, 2022). Bu perspektife göre, İttifak’ın sınırlarının eski Sovyet etki alanına kadar uzanması, Rusya’nın hem geleneksel nüfuz alanını hem de ulusal güvenliğini tehdit eden bir gelişme olarak algılanmaktadır. Bu doğrultuda Rusya’nın 2008’de Gürcistan’a müdahalesi, 2014’te Kırım’ı ilhakı ve 2022’de Ukrayna’yı geniş çaplı işgal etmesi, sadece bölgesel güç projeksiyonları olarak değil; aynı zamanda NATO’nun genişleme politikalarına verilen sistematik askeri yanıtlar olarak yorumlanmaktadır (Siddi, 2022). Rusya’nın “yakın çevre

doktrini” çerçevesinde Ukrayna, Belarus ve Gürcistan gibi ülkeler, Batı kurumlarıyla entegrasyon çabaları gösterdiklerinde doğrudan müdahaleyle karşılık bulmuştur. Diğer yandan, NATO’nun genişlemesi yalnızca askeri güvenlik açısından değil; normatif güç unsurlarını da içerecek şekilde, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve kurumsal reformları teşvik eden bir “transatlantik yeniden yapılanma stratejisi” olarak da değerlendirilmiştir. Bu noktada AB ile NATO arasındaki güvenlik iş birliği, özellikle 2000’li yılların ortalarından itibaren daha entegre bir hale gelmiştir. AB üyesi pek çok ülkenin aynı zamanda NATO üyesi olması, bu iki yapının bölgesel güvenlik mimarisinde birlikte hareket etmesini kolaylaştırmış, ancak kimi zaman da yetki alanı tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

2022 sonrası gelişmeler ise, NATO’nun genişleme stratejisinin sürdürülebilirliği ve işlevselliği açısından yeni bir evreyi temsil etmektedir. İsveç ve Finlandiya’nın geleneksel tarafsızlık politikalarını terk ederek NATO’ya başvurmaları, İttifak’ın caydırıcılık kapasitesine duyulan güvenin göstergesi olmuştur. Bu gelişme, hem Rusya’nın agresif dış politikasına verilen kolektif bir tepkiyi hem de NATO’nun hâlen Avrupa güvenliğinde merkezi bir aktör olduğunu göstermektedir. Netice itibarıyla NATO’nun stratejik rolü, yalnızca savunma ittifakı olmanın ötesine geçerek, Avrupa’nın güvenlik mimarisini şekillendiren kurumsal bir çerçeveye dönüşmüştür. Doğu Avrupa’ya doğru gerçekleşen genişleme süreci, bir yandan demokratikleşme ve kurumsallaşma süreçlerine katkı sağlarken, diğer yandan Rusya ile Batı arasındaki gerilimi derinleştiren bir dinamik olarak kalmaya devam etmektedir.

1.2. AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (CSDP)

AB, Maastricht Antlaşması (1993) ile dış ve güvenlik politikası alanında kurumsal bir yapı kurmuş, 1999 yılında ise CSDP (Common Security and Defence Policy) aracılığıyla savunma işlevini geliştirmiştir. Ancak AB’nin uzun yıllar boyunca “sert güç” yerine normatif güce dayalı bir dış politika izlediği görülmüştür. Bu yaklaşım, özellikle transatlantik sistemde ABD liderliğine duyulan bağımlılıkla da ilişkilendirilmiştir. Ancak 2022 sonrası dönemde bu yaklaşımda radikal bir dönüşüm yaşanmıştır. Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik saldırısı, Avrupa güvenlik çevresini tehdit altına almış ve AB içinde ortak savunma yetkinliklerinin inşasına yönelik talepleri artırmıştır. Riddervold ve Rieker (2024), AB’nin karar alma kapasitesinin, kaynak tahsisi yeteneğinin ve krizlere çok boyutlu yanıt üretme becerisinin hızla geliştiğini belirtmektedir. Özellikle Stratejik Pusula (Strategic Compass) belgesiyle AB, ilk kez kolektif savunma kapasitesi inşa etmeye dönük net hedefler ortaya koymuş; 2025 yılı itibarıyla 5000 kişilik hızlı konuşlandırma gücü oluşturulması karara bağlanmıştır.

Bu dönüşüm yalnızca kurumsal değil, aynı zamanda kimliksel bir yeniden yapılanma olarak da okunmalıdır. Raik ve arkadaşları (2024), AB’nin artık sadece ekonomik veya diplomatik değil, aynı zamanda jeopolitik bir aktör olarak sahneye çıktığını belirtmektedir. AB’nin Ukrayna’ya yönelik askerî yardım paketleri, Avrupa Barış Fonu’ndan sağlanan destekler ve Ukrayna’ya aday ülke statüsünün verilmesi, bu dönüşümün önemli göstergeleri arasında yer alır. Ayrıca, AB savunma bütçelerinin giderek artırılması ve üye devletler arasında savunma Ar-Ge işbirliklerinin teşvik edilmesi, AB’nin savunma alanında kurumsallaşma yönünde ilerlediğini göstermektedir. Bunun yanında, AB içinde “stratejik özerklik” kavramı da güç kazanmıştır. Fransa’nın öncülüğünde şekillenen bu doktrin, Avrupa’nın güvenliğini yalnızca NATO ve ABD’ye endekslemeyen, kendi kolektif savunma kapasitesine dayalı bir yapı kurmayı hedeflemektedir. Ancak Almanya gibi ülkelerin transatlantik bağımlılık vurgusu, bu hedefin hayata geçirilmesinde zaman zaman gecikmelere yol açmaktadır.

1.3. Çok Taraflı Güvenlik Mekanizmalarının Zayıflaması

Soğuk Savaş sonrasında Avrupa güvenliğini önceleyen çok taraflı kurumlar (özellikle AGİT ve Birleşmiş Milletler) normatif ve diplomatik araçlar üzerinden istikrar sağlayıcı roller üstlenmişlerdir. Ancak bu kurumlar, 2022 sonrası gelişmeler ışığında karar alma mekanizmalarının yetersizliği ve yaptırım kapasitelerinin sınırlılığı nedeniyle etkisizleşmişlerdir. BM Güvenlik Konseyi'nde veto hakkına sahip olan Rusya'nın, Ukrayna'ya ilişkin tüm bağlayıcı kararları engellemesi, BM'nin kriz yönetimi kapasitesini önemli ölçüde zayıflatmıştır. Özellikle AGİT gibi yapılar, çatışmanın tarafı olmayan ülkeleri bir araya getirmede önemli rol oynasa da, uygulayıcı kapasite ve caydırıcılık eksikliği nedeniyle sadece diplomatik düzeyde etkili olabilmektedir. Tokatlı (2024), AGİT'in kurumsal hafızasına rağmen güvenlik krizlerine askeri karşılık üretmediğini ve bu nedenle AB-NATO ekseninde yeni bir güvenlik yapılanmasının kaçınılmaz hâle geldiğini ifade etmektedir.

Avrupa güvenlik mimarisi, derinleşen ve kronikleşen bir dizi yapısal zorlukla karşı karşıyadır. Bu sorunlar henüz çözülememişken, kıtanın güvenlik kurumları Ukrayna'da süregelen kriz bağlamında etkili ve kalıcı bir çözüm üretmekte yetersiz kalmaktadır. Öte yandan, Ukrayna kriziyle birlikte Rusya ile ilişkilerde yaşanan gerilimler, mevcut güvenlik sisteminin kırılğan yönlerini daha da gün yüzüne çıkarmış ve Avrupa'nın güvenlik mimarisinde var olan yapısal zaafı daha karmaşık bir hâle getirmiştir (Ozan, 2017).

Bu gelişmeler, Avrupa güvenlik mimarisinin artık yalnızca askeri unsurlardan değil; ekonomik bütünleşme, siber dayanıklılık, enerji arz güvenliği ve stratejik özerklik gibi çok katmanlı faktörlerden oluştuğunu göstermektedir. Söz konusu çok katmanlılık, Avrupa'nın stratejik kararlarını daha hızlı ve koordineli bir biçimde almasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, AB-NATO iş birliği, stratejik özerlikle transatlantik bağlılık arasındaki dengeyi kurma açısından merkezi önemdedir.

2. Rusya-Ukrayna Savaşının Dinamikleri

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın temelinde, yalnızca iki devlet arasındaki toprak anlaşmazlığı değil, aynı zamanda Avrupa güvenlik mimarisine yönelik stratejik bir meydan okuma yer almaktadır. Bu çatışmanın dinamikleri; tarihsel bağlam, jeopolitik rekabet, ideolojik yönelimler ve enerji politikalarıyla iç içe geçmiş çok katmanlı bir yapı sunar. Savaşın açık evresi 24 Şubat 2022'de başlasa da, çatışmanın kökenleri 2014'teki Kırım'ın ilhakına ve hatta 2004'teki Turuncu Devrim'e kadar geri götürülebilir. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahaleleri, Batı ile kurumsal yakınlaşma sürecine giren eski Sovyet coğrafyasındaki devletleri kontrol altında tutma stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Raik et al., 2024; Tokatlı, 2024). Bu bölümde savaşın tarihsel arka planı, 2014'ten 2022'ye uzanan gelişim süreci, ideolojik ve stratejik motivasyonlar ile uluslararası tepkiler ve diplomatik dengeler incelenmiştir.

2.1. Tarihsel Arka Plan ve “Yakın Çevre” Doktrini

Rus dış politikasında “yakın çevre” doktrini, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlık kazanan eski Sovyet cumhuriyetleri üzerindeki etki alanını yeniden tesis etme amacını taşımaktadır. Bu doktrin doğrultusunda, Ukrayna yalnızca coğrafi açıdan değil, tarihsel ve kültürel bağları nedeniyle de Kremlin için özel bir öneme sahiptir. Tokatlı (2024) bu bağlamda Rusya'nın Ukrayna üzerindeki egemenlik iddiasının, yalnızca ulusal güvenlik değil, aynı zamanda kimliksel bir mesele olduğunu vurgulamaktadır. Aynı şekilde Çelikaslan (2022), Ukrayna'daki Batı yanlısı yönetimlerin Rusya tarafından “Batı'nın nüfuz ajanları” olarak kodlandığını ve bu algının savaşın başlıca itici gücü olduğunu ileri sürmektedir.

Bu tarihsel perspektif, 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle daha da belirginleşmiştir. O dönemde Ukrayna'nın AB ile imzalamayı planladığı Ortaklık Anlaşması, Rusya tarafından Batı ile doğrudan bir ayrışma hamlesi olarak değerlendirilmiştir. Savaşın doğrudan nedeni olarak sunulan NATO'nun doğuya genişlemesi iddiası ise, birçok akademisyen tarafından bir gerekçelendirme stratejisi olarak görülmektedir (Çelikaslan, 2022). Nitekim Dudayev'in 1995'teki öngörüsü, Rusya'nın önce Çeçenistan, ardından Gürcistan ve nihayetinde Ukrayna'ya yöneleceğini açıkça ortaya koymuştu.

2.2. Savaşın Gelişimi: 2014'ten 2022'ye

2014 yılında Kırım'ın ilhaki ve Donbas bölgesindeki ayrılıkçı hareketlerin Rusya tarafından desteklenmesiyle başlayan çatışma, düşük yoğunluklu hibrit savaş şeklinde sürmüştür. Avrupa ülkeleri ve NATO, bu dönemde daha çok diplomatik araçlara yönelmiş; Minsk Anlaşmaları gibi süreçler aracılığıyla çatışmayı durdurmaya çalışmıştır. Ancak bu anlaşmaların başarısızlığı, çatışmanın temel dinamiklerinin çözülemediğini göstermiştir. Siddi (2022), AB-Rusya ilişkilerinin bu dönemde "başarısız ortaklık" olarak tanımlanabileceğini ve güven temelli bir ilişkinin kurulamadığını belirtmektedir.

2022 yılındaki işgal, hem ölçek hem de kapsam açısından önceki müdahalelerden farklıdır. Bu kez Rusya, Ukrayna'nın tümüne yönelik askeri operasyon başlatmış ve Kiev'i hedef almıştır. Bu, Rusya'nın Ukrayna'yı askeri yollarla nötrleştirme ve Batı ittifaklarından uzaklaştırma stratejisinin açık bir göstergesidir. Riddervold ve Rieker (2024), savaşın başlamasıyla birlikte AB'nin artık savaş sonrası güvenlik düzeni üzerine daha doğrudan müdahil bir aktör haline geldiğini ifade etmektedir.

2.3. İdeolojik ve Stratejik Motivasyonlar

Savaşın bir diğer boyutu ise, Rusya'nın ulusal güvenlik algısındaki dönüşümle ilişkilidir. Putin yönetimi, Batı'nın liberal değerlerini tehdit olarak görmekte ve bu değerlerin post-Sovyet coğrafyadaki etkisini sınırlamak istemektedir. Bu bağlamda Ukrayna, yalnızca coğrafi bir tampon bölge değil, aynı zamanda ideolojik bir cephe hattıdır. Raik ve arkadaşları (2024), AB'nin Ukrayna'ya üyelik perspektifi tanınmasının, Rusya tarafından Batı'nın doğuya doğru bir yayılması olarak algılandığını ve bu algının saldırgan politikaları meşrulaştırmak için kullanıldığını ifade etmektedir.

Bununla birlikte, savaş yalnızca iki ülke arasında değil, aynı zamanda farklı güvenlik paradigmaları arasında bir çatışmadır. AB'nin hukuk temelli, çok taraflı iş birliğini esas alan yaklaşımı ile Rusya'nın realist, jeopolitik temelli güç projeksiyonu arasında keskin bir fark bulunmaktadır (Riddervold & Rieker, 2024). Bu nedenle savaş, sadece sınırların değil, aynı zamanda Avrupa'da geçerli olacak normatif düzenin de yeniden tanımlanmasını beraberinde getirmiştir.

2.4. Uluslararası Tepkiler ve Diplomatik Dengeler

Rusya'nın 2022'de Ukrayna'yı geniş çaplı işgali, yalnızca Avrupa için değil, küresel uluslararası düzen açısından da sarsıcı bir dönüm noktası olmuştur. Savaşın ilk günlerinden itibaren Batı dünyası, Rusya'ya karşı siyasi, ekonomik ve diplomatik yaptırımlar uygulamaya başlamış; bu süreç, yeni bir kutuplaşma döneminin sinyallerini vermiştir (Siddi, 2022). AB, ABD ile birlikte koordineli yaptırım paketleri geliştirerek Rusya'nın finansal sistemine, enerji ihracatına ve elit çevrelerine yönelik kapsamlı kısıtlamalar getirmiştir.

ABD, yalnızca ekonomik yaptırımlarla yetinmemiş; aynı zamanda Ukrayna'ya doğrudan askeri yardım sağlayarak NATO üzerinden doğu kanadını tahkim etmiştir. Bu durum, ABD'nin yeniden

Avrupa güvenliğinde lider aktör haline gelmesine neden olmuştur (Pifer, 2017). Ancak Washington'un aynı zamanda Çin ile stratejik rekabeti sürdürmesi, transatlantik ilişkilerin geleceği açısından ikili bir gerilim doğurmuştur.

Çin, çatışmaya doğrudan taraf olmamakla birlikte "dengeci" bir dış politika yürütmüş; Batı'nın yaptırımlarına katılmamakla beraber, Rusya'ya açık askeri destek de vermemiştir. Çin'in bu duruşu, onun "çok kutuplu dünya düzeni" hedefiyle örtüşmektedir (Kaunert & Pereira, 2023). Pekin'in "egemenlik ve toprak bütünlüğü" vurgusunu yaparken NATO'nun genişlemesini eleştirmesi, küresel güç dengelerinde Rusya'ya dolaylı bir meşruiyet alanı açma çabası olarak değerlendirilebilir.

Türkiye ise savaşın en başından itibaren taraflar arasında diplomatik denge kurmaya çalışan ve müzakere kanallarını açık tutan nadir aktörlerden biri olmuştur. Hem Rusya hem Ukrayna ile ilişkilerini koruyan Ankara, İstanbul'da barış görüşmelerine ev sahipliği yapmış, Tahıl Koridoru Anlaşması'na katkı sunmuştur (Tokatlı, 2024). Türkiye'nin bu pozisyonu, NATO üyesi kimliğiyle çelişmeyen, aksine tamamlayıcı nitelikte bir "dengeleyici arabulucu" rolü olarak değerlendirilmiştir.

Uluslararası tepkiler, bu savaşın yalnızca iki ülke arasındaki çatışma olmadığını; küresel jeopolitik düzenin yeniden şekillendiği bir süreç olduğunu göstermektedir. Diplomatik dengeler, yalnızca askeri güç odaklı değil; aynı zamanda enerji, teknoloji ve bilgi sistemleri üzerinden kurulan çok boyutlu ilişkilerle yeniden inşa edilmektedir.

3. Avrupa Güvenlik Mimarisine Savaşın Etkileri

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Avrupa güvenlik mimarisini yalnızca tehdit etmekle kalmamış, aynı zamanda onu yeniden şekillendirmiştir. Bu savaş, Avrupa kıtasındaki güvenlik normlarının ve stratejik önceliklerin radikal biçimde dönüşmesine neden olmuş; NATO'nun caydırıcılık stratejisi, AB'nin savunma politikaları, enerji güvenliği ve siber tehditlere yönelik yaklaşımlar yeniden tanımlanmıştır. Riddervold ve Rieker'in (2024) de belirttiği gibi, bu savaş Avrupa için sadece askeri değil, aynı zamanda stratejik kapasite, karar alma hızı ve normatif meşruiyet açısından da bir "olgunlaşma testi" işlevi görmüştür. Bu bölümde NATO'nun yeniden konumlanması, AB'nin savunma yetkinliğinin artışı, enerji güvenliğindeki kırılma ve hibrit tehditler ele alınmıştır.

3.1. NATO'nun Yeniden Konumlanması

Rusya'nın 2022'deki saldırısı, NATO'nun kolektif savunma misyonunu yeniden önceliklendirmesine neden oldu. Özellikle doğu sınırlarında yer alan Polonya, Baltık ülkeleri, Romanya ve Slovakya gibi ülkelerde askeri yığınaklar artırıldı. Madrid Zirvesi'nde (2022) alınan kararlarla birlikte NATO'nun Doğu Avrupa'da ileri konuşlanma stratejisi genişletilmiş ve "hazır kuvvetler" kapasitesi beş kat artırılmıştır (NATO, 2022). Bu, 1990'ların kriz yönetimi temelli NATO anlayışından caydırıcılık odaklı yeni bir stratejik konseptin benimsenmesi anlamına gelir. İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya katılım süreci de ittifakın genişleme politikasında bir dönüm noktası olmuştur. Bu ülkeler uzun yıllar tarafsızlık politikası izlemiş olsalar da, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik işgali bu tutumlarında köklü bir değişime yol açmıştır. Savaş, Avrupa'da güvenlik garantilerine olan ihtiyacı artırmış ve NATO üyeliği bu güvenliğin temel dayanağı olarak yeniden konumlanmıştır (Siddi, 2022).

Ayrıca, NATO'nun siber savunma alanındaki kapasitesini artırma kararı da savaşın etkisiyle hız kazanmıştır. Özellikle 2022'nin ilk aylarında Ukrayna'ya yönelik yoğun siber saldırılar, NATO'nun Estonya'daki Siber Savunma Mükemmeliyet Merkezi gibi altyapılarını stratejik hale

getirmiştir. Bu gelişmeler NATO'nun yalnızca konvansiyonel değil, aynı zamanda hibrit tehditlere karşı da yeniden yapılandığını göstermektedir (Raik et al., 2024).

3.2. AB'nin Savunma Yetkinliğinin Artışı

AB, savaş öncesinde güvenlik politikalarında daha çok “normatif güç” olarak tanımlanırken, işgal sonrasında askeri ve stratejik kapasite inşasına yönelmiştir. AB'nin Ukrayna'ya sağladığı askeri destek, Avrupa Barış Fonu (European Peace Facility) aracılığıyla finanse edilmiş ve 5 milyar Euro'yu aşan yardım sağlanmıştır (Riddervold & Rieker, 2024). Bu fon, savaşın başlamasından önce daha çok eğitim ve barış operasyonları için kullanılırken, artık doğrudan ölümcül silah sevkiyatlarında da işlev görmektedir.

Stratejik Compass (2022) belgesi, AB'nin güvenlik politikalarında kurumsal dönüşümünün manifestosu niteliğindedir. Belgeyle birlikte AB, krizlere hızlı müdahale birimi olan 5.000 kişilik “Rapid Deployment Capacity” (hızlı konuşlandırma kapasitesi) yapısını hayata geçirmiş, savunma teknolojileri yatırımlarını artırmış ve ortak satın alma mekanizmalarını devreye sokmuştur (Raik et al., 2024). Ayrıca AB, NATO ile olan ilişkisini tamamlayıcı bir yapıya kavuşturmak için daha açık iş birliğine yönelmiştir. Her ne kadar stratejik özerklik ilkesi korunmaya çalışılsa da, özellikle Doğu Avrupa'da NATO'nun varlığına duyulan ihtiyaç AB'yi güvenlik politikalarında daha pragmatik bir çizgiye taşımıştır (Riddervold & Rieker, 2024).

3.3. Enerji Güvenliği ve Jeopolitik Kırılma

Enerji, savaşın Avrupa güvenliği üzerindeki etkilerinin en görünür olduğu alanlardan biridir. 2021 yılı sonunda Avrupa'nın doğal gaz ihtiyacının yaklaşık %40'ı Rusya'dan sağlanıyordu. Savaş bu bağımlılığı derhal jeopolitik bir zafiyet haline getirdi. REPowerEU planı* çerçevesinde Avrupa Komisyonu, Rus gazının 2030'a kadar tamamen ikame edilmesi hedefini koydu (European Commission, 2022).

Rabbi ve arkadaşları (2023), savaşın tarım ve enerji girdilerinde maliyet artışı yaratarak Avrupa'nın gıda güvenliğini de doğrudan etkilediğini vurgulamaktadır. Özellikle gübre, tahıl ve enerji gibi ürünlerde Rusya ile bağların kopması, gıda üretimini maliyet açısından baskılamıştır. Bu durum, güvenlik kavramının sadece askeri değil, ekonomik boyutlarını da içerdiğini bir kez daha göstermiştir. Savaş sonrası dönemde Avrupa ülkeleri LNG terminalleri, Norveç gazı, Azerbaycan ile yapılan anlaşmalar gibi alternatif kaynaklara yönelmiştir. Bu yönelim enerji güvenliğinin artık dış politika ve savunma stratejilerinin bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Enerji meselesi, AB içinde stratejik dayanışma mekanizmalarının da önünü açmıştır.

3.4. Hibrit Tehditler, Siber Güvenlik ve Normatif Güç Unsurları

Savaşla birlikte dezenformasyon, seçim müdahaleleri, siber saldırılar gibi hibrit tehditler daha da görünür hale gelmiştir. Rusya, yalnızca askeri araçlarla değil, aynı zamanda bilişsel ve bilgi alanında da savaş yürütmektedir. Bu bağlamda AB, 2022 sonrası dönemde siber savunma kapasitesini artırmış ve özellikle kritik altyapıların korunmasına yönelik yatırımlar yapmıştır (Riddervold & Rieker, 2024).

Savaşın normatif sonuçları da olmuştur. AB, artık sadece ekonomik veya diplomatik bir aktör değil, norm üretme ve ihlal eden aktörleri yaptırımlarla cezalandırma yetkisini fiilen

* REPowerEU, Avrupa Birliği'nin (AB) enerji güvenliğini artırmak ve iklim hedeflerine ulaşmak amacıyla 18 Mayıs 2022'de başlattığı kapsamlı bir enerji dönüşüm planıdır. Bu plan, özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında ortaya çıkan enerji krizine karşı AB'nin Rus fosil yakıtlarına olan bağımlılığını azaltmayı ve sürdürülebilir enerji kaynaklarına geçişi hızlandırmayı hedeflemektedir.

kullanılmaktadır. Bu durum, uluslararası hukuk ve kurallara dayalı düzenin AB'nin güvenlik vizyonunun temelini oluşturduğunu göstermektedir (Raik et al., 2024). Rusya-Ukrayna Savaşı Avrupa'nın güvenlik mimarisini hem fiziki hem de kavramsal düzeyde dönüştürmüştür. NATO'nun doğuya konuşlanması, AB'nin askeri kapasite inşası, enerji bağımsızlığı ve dijital dayanıklılık gibi unsurlar bu yeni güvenlik paradigmasının yapı taşlarını oluşturur.

4.5. Askerî Kapasitelerde Dönüşüm ve Yatırımlar

Ukrayna Savaşı, Avrupa ülkelerinin savunma politikalarında köklü bir zihniyet değişimini tetiklemiştir. Özellikle Almanya, uzun yıllardır koruduğu “pasif savunma stratejisi”ni terk ederek, 100 milyar avroluk savunma fonu oluşturmuş ve “Zeitenwende” (dönüşüm çağı) adını verdiği yeni bir askeri modernizasyon sürecine girmiştir (Bunse, 2022). Bu adım, yalnızca Almanya'nın değil, AB genelinin savunma harcamalarında büyük bir artışa yol açmıştır.

Avrupa Stratejik Pusulası (Strategic Compass) çerçevesinde, AB'nin kendi “hızlı konuşlandırma kapasitesi” kurma hedefi öne çıkmıştır. 5.000 kişilik acil müdahale gücü oluşturma fikri, AB'nin NATO dışı bir askeri kapasiteye sahip olma niyetinin kurumsallaşmış örneğidir (Riddervold & Rieker, 2024). Ayrıca, Avrupa Savunma Fonu (EDF) üzerinden yürütülen ortak Ar-Ge projeleri, silah sistemlerinde teknolojik bağımsızlığı artırmayı amaçlamaktadır.

Askerî dönüşüm sadece nicel değil, nitel bir dönüşüm süreci de içermektedir. Siber güvenlik, insansız sistemler, yapay zekâ destekli harp teknolojileri gibi alanlarda yapılan yatırımlar, klasik ordu yapılarını daha esnek, hızlı ve dijital tabanlı hale getirmektedir. Özellikle Türkiye'nin geliştirdiği SİHA teknolojisinin sahadaki etkinliği, bu dönüşümün operasyonel karşılığını göstermiştir (Kozub & Mitreğa, 2023).

NATO üyeleri arasındaki savunma yükü paylaşımı tartışmaları da bu süreçte yeniden gündeme gelmiştir. ABD dışındaki müttefiklerin gayri safi yurtiçi hasılanın en az %2'sini savunmaya ayırması yönündeki çağrılar, artık sadece politik değil, uygulamaya yönelik baskılarla desteklenmektedir. Bu durum, başta Polonya olmak üzere pek çok doğu Avrupa ülkesinin askeri bütçelerinde hızlı bir artışa gitmesine yol açmıştır (NATO, 2022).

Avrupa'nın askeri dönüşüm süreci salt bir silahlanma eğilimi değil; aynı zamanda krizlere daha dirençli, özerk ve çevik bir güvenlik sistemi inşa etme arayışıdır. Bu dönüşümün başarıya ulaşması, sadece mali kaynakların artırılmasıyla değil; aynı zamanda uluslararası işbirliği, stratejik koordinasyon ve teknolojik bütünleşmeyle mümkün olacaktır.

4. Yeni Güvenlik Dengesi: Transatlantik İlişkiler ve Avrupa'nın Stratejik Özerkliği

Rusya'nın saldırgan dış politikası ve Ukrayna krizi, Avrupa'nın güvenlik arayışını yalnızca NATO çerçevesinde değil, daha geniş ve bağımsız bir stratejik vizyon üzerinden yeniden ele alma ihtiyacını gündeme getirmiştir. ABD'nin güvenlik liderliğini sürdürdüğü transatlantik sistem içinde AB'nin ne ölçüde bağımsız hareket edebileceği, bu dönemde en çok tartışılan meselelerden biri hâline gelmiştir. Bu bölüm, Avrupa'nın stratejik özerklik girişimlerini, transatlantik güvenlik ilişkilerindeki dönüşümleri, AB-NATO arasındaki uyum/uyumsuzluk alanlarını ve güvenlik politikalarının kimliksel boyutlarını kapsamlı biçimde incelemektedir. Bu bölüm, Avrupa'nın stratejik özerklik girişimlerini, transatlantik güvenlik ilişkilerindeki dönüşümleri, AB-NATO arasındaki uyum/uyumsuzluk alanlarını ve güvenlik politikalarının kimliksel boyutlarını kapsamlı biçimde incelemektedir.

4.1. Avrupa'nın Stratejik Özerklik Arayışı

AB'nin stratejik özerklik hedefi, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrası yeni bir aciliyet kazanmıştır. Bu hedef, Avrupa'nın güvenliğini sağlama sorumluluğunu daha fazla üstlenmesini ve ABD'ye

olan askeri ve teknolojik bağımlılığını azaltmayı amaçlamaktadır. Savaş öncesi dönemde daha çok sembolik düzeyde kalan bu tartışmalar, 2022 sonrası dönemde somut savunma yatırımları ve ortak üretim projeleriyle kurumsallaşma eğilimine girmiştir (Kaunert & Pereira, 2023).

Avrupa Savunma Fonu, PESCO (Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği) ve “Stratejik Pusula” gibi girişimlerle AB, güvenlik alanında kendi kapasitesini inşa etme sürecine girmiştir. Ancak bu süreçte, üye devletlerin farklı güvenlik algıları ve dış politika yönelimleri stratejik uyumu zorlaştırmaktadır (Tokatlı, 2024). Özellikle Fransa gibi ülkeler stratejik özerkliği savunurken, Polonya ve Baltık ülkeleri NATO’ya daha bağımlı bir güvenlik anlayışını korumaktadır (Siddi, 2022).

Bu çelişkiler, AB'nin güvenlik aktörü olarak bütünleşme potansiyelini sınırlamaktadır. Ancak buna rağmen, özellikle savunma sanayii entegrasyonu ve ortak tehdit tanımı üzerine yapılan çalışmalar özerkliğin teknik altyapısını güçlendirmiştir (Kozub & Mitreğa, 2023). Stratejik özerklik, yalnızca askeri kapasite değil; aynı zamanda karar alma bağımsızlığı, kriz anında hızlı mobilizasyon ve bilgi sistemlerinin Avrupa’da üretilmesi gibi unsurları da kapsamaktadır.

4.2. Transatlantik Güvenlik İlişkilerinin Dönüşümü

Ukrayna savaşı, transatlantik güvenlik ilişkilerinde iki yönlü bir etki yaratmıştır. Bir yandan ABD, Avrupa güvenliğine yeniden güçlü biçimde dahil olmuş; öte yandan Avrupa’nın kendi başına hareket etme refleksini artırmıştır. ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığını artırması ve Ukrayna’ya sağladığı destek, transatlantik dayanışmanın yeniden dirildiğini göstermektedir (Riddervold & Rieker, 2024). Ancak bu süreç, Avrupa'nın güvenliğini kendi kendine sağlayamamasının da bir yansımasıdır. Bununla birlikte, ABD'nin dış politika önceliklerinin Asya-Pasifik’e kaymaya devam etmesi, uzun vadede Avrupa için stratejik belirsizlikler doğurmaktadır. Transatlantik ittifakın geleceği, hem ABD’nin iç siyasi dinamiklerine hem de Avrupa’nın kolektif savunma kapasitesini inşa etme isteğine bağlıdır (Léonard & Kaunert, 2022). Bu bağlamda, AB’nin stratejik otonomi söylemini yalnızca ideolojik bir tez olarak değil, jeopolitik bir zorunluluk olarak değerlendirmesi gerekmektedir.

Savaşın ardından AB ile NATO arasındaki ilişkilerde de bir yakınlaşma gözlemlenmiştir. Ancak bazı eleştiriler, bu iş birliğinin asimetrik olduğunu ve AB'nin hala ikincil rolde konumlandığını ileri sürmektedir (Ditrych & Laryš, 2025). Dolayısıyla transatlantik güvenlik ilişkilerinde bir denge sağlanması, sadece askeri değil, politik eşitliğe dayalı bir ortaklık anlayışının da geliştirilmesini gerektirmektedir.

4.3. AB-NATO İlişkileri ve Politik Uyumsuzluklar

AB-NATO ilişkileri, Ukrayna Savaşı'nın ardından hem yoğunlaşmış hem de bazı alanlarda uyumsuzlukları gün yüzüne çıkarmıştır. Özellikle stratejik özerklik ile NATO’nun kolektif savunma misyonu arasında bir gerilim hattı oluşmuştur. Her ne kadar NATO, Avrupa güvenliğinin temel dayanağı olmaya devam etse de, AB’nin giderek artan savunma kapasiteleri, ittifak içinde yeniden tanımlanması gereken bir rol yaratmıştır (Bunde, 2022). Bu doğrultuda Almanya'nın "Zeitenwende" (dönüşüm çağı) politikası, yalnızca ulusal değil, Avrupa düzeyinde bir askeri uyanışın işaretidir. Almanya’nın savunma harcamalarını artırması ve silahlı kuvvetlerini modernize etme kararı, AB'nin daha aktif bir güvenlik aktörüne dönüşmesini desteklemektedir (Tokatlı, 2024). Ancak bu dönüşüm, NATO içindeki rol dağılımı açısından yeni bir denge kurulmasını gerektirmektedir.

Stratejik özerklik kavramı, bazı AB ülkeleri tarafından NATO’yu dışlayıcı bir yaklaşım olarak algılanırken, diğerleri bunu AB'nin yük paylaşımı sorumluluğunu üstlenmesi olarak görmektedir

(Biscop, 2022). Bu ikili algı, AB-NATO ilişkilerinin politik zeminde hala kırılğan olduğunu ve ortak stratejik kültür oluşturma sürecinin tamamlanmadığını göstermektedir.

4.4. Ontolojik Güvenlik, Kimlik ve Güvenlik Dönüşümü

AB'nin güvenlik mimarisi yalnızca kapasite ve ittifaklardan ibaret değildir; aynı zamanda kimliksel bir süreçtir. Kaunert ve Pereira (2023), AB'nin Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında güvenlik kimliğini yeniden tanımlama sürecine girdiğini ve bu süreçte "ontolojik güvenlik" ihtiyacının arttığını belirtmektedir. Yani AB, yalnızca dışsal tehditlere karşı değil, aynı zamanda kendi varoluşsal tutarlılığına karşı da bir güvenlik politikası yürütmektedir. Bu doğrultuda, AB'nin Ukrayna'ya sağladığı siyasi ve askeri destek yalnızca stratejik değil; aynı zamanda normatif bir tercihtir. Ukrayna'nın direnişi, AB'nin kendi kimliğini "barış, özgürlük ve demokrasi" gibi değerler etrafında yeniden inşa etmesine vesile olmuştur (Tokatlı, 2024). Bu yönüyle savaş, AB'nin dış politikasını değer temelli dış müdahaleye dönüştürme fırsatını da beraberinde getirmiştir. Ayrıca, Avrupa'nın kendi güvenlik mimarisini inşa etmesi, sadece NATO'dan bağımsızlık değil, aynı zamanda küresel aktör olma kapasitesinin göstergesi olarak da değerlendirilmektedir. Bu süreç, Avrupa'nın dış politikasında hem normatif güç hem de stratejik aktörlük arasında bir denge kurma çabasıdır (EJTS, 2022). Ontolojik güvenliğin sağlanması, hem içsel kimlik bütünlüğünün korunması hem de dış tehditlere karşı birleşik reflekslerin geliştirilmesiyle mümkün olacaktır.

5. Türkiye'nin Avrupa'nın Yeni Güvenlik Mimarisine Katkıları

Türkiye, coğrafi konumu, NATO üyeliği, gelişmiş savunma kapasitesi ve kriz diplomatisindeki etkisiyle Avrupa güvenlik mimarisinin çevresel değil, doğrudan merkezî aktörlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın yarattığı güvenlik açığı, Avrupa'nın çevre aktörlerle daha fazla işbirliği yapmasını zorunlu kılmış; bu bağlamda Türkiye'nin katkıları hem askeri hem de diplomatik düzlemde yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu bölümde Türkiye'nin Avrupa güvenliğine katkıları beş alt başlık altında ele alınarak; NATO'daki stratejik rolü, enerji koridorundaki konumu, savunma sanayii kapasitesi, diplomatik etkinliği ve AB ile güvenlik işbirliği potansiyeli bütüncül biçimde analiz edilmektedir.

5.1. Türkiye'nin Jeopolitik Konumu ve NATO'daki Stratejik Rolü

Türkiye, Avrupa güvenliğinin yeniden inşa sürecinde hem coğrafi hem de kurumsal olarak vazgeçilmez bir konuma sahiptir. NATO'nun güneydoğu kanadında yer alan Türkiye, ittifakın Karadeniz, Orta Doğu ve Kafkasya bölgelerine yönelik projeksiyonlarında kilit ülke olarak değerlendirilmektedir. Özellikle 2022 sonrası dönemde Avrupa güvenlik paradigmasında yaşanan kayma, Türkiye'nin NATO içindeki önemini daha da artırmıştır. NATO'nun 2010 Lizbon Stratejik Konsepti'nde tanımlanan yeni misyonlar (önleyici diplomasi, kriz yönetimi ve barış operasyonları) bağlamında Türkiye, bu görevlerin pek çoğunda aktif rol üstlenmiştir (Tokatlı, 2024).

Türkiye ayrıca, NATO'nun "birlikte savunma" ilkesinin uygulanmasında sahaya en fazla katkı sunan ülkelerden biridir. Afganistan, Kosova ve Libya gibi birçok dış operasyonda Türk Silahlı Kuvvetleri doğrudan yer almış; bu durum Türkiye'nin sadece jeopolitik değil, aynı zamanda operasyonel anlamda da güvenlik sağlayıcı aktör olduğunu ortaya koymuştur (Ünver, 2024). Nitekim, 2023 yılında Türkiye'nin KFOR (Kosova) görev gücüne komuta etmesi, barışı koruma operasyonlarında Türkiye'nin profesyonel askeri kabiliyetinin NATO tarafından güvenilir bulunduğunu göstermiştir. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, 2024 yılı başındaki Türkiye ziyareti sırasında yaptığı açıklamada, "Güçlü bir Türk savunması, güçlü bir NATO demektir"

ifadelerini kullanarak Türkiye'nin savunma kapasitesine olan takdiri kamuoyuna açıkça yansıtmıştır (NATO, 2024a).

Türkiye'nin bu rolü, Avrupa'nın savunma yükünü paylaşması bağlamında da stratejik özerklik tartışmalarına doğrudan etki etmektedir. Aynı zamanda Türkiye, NATO üyeleri arasındaki doğu-batı ekseninde siyasi denge sağlayan bir unsur olarak da görülmektedir. Özellikle son yıllarda NATO içinde yaşanan stratejik bölünmeler, Türkiye gibi “dengeleyici” aktörlerin önemini artırmıştır. NATO'nun genişleme politikası ve doğuya açılımında, Türkiye'nin Ukrayna, Gürcistan ve Azerbaycan gibi ülkelerle olan yakın ilişkileri üzerinden dolaylı ama etkili bir stratejik arayüz sağladığı gözlemlenmektedir (Tokatlı, 2024). Bununla birlikte, Türkiye'nin NATO savunma yükünü paylaşmadaki kararlılığı yalnızca sembolik düzeyde kalmamış, 2023 itibarıyla savunma harcamalarının GSYİH'nin %2'sinin üzerine çıkarılmasıyla somutlaşmıştır. Bu durum, Türkiye'nin NATO içindeki pozisyonunun güçlendiğini ve Avrupa'nın güvenlik mimarisinde tamamlayıcı değil, kurucu aktörlerden biri hâline geldiğini göstermektedir (NATO, 2024b). Bunun yanı sıra Türkiye, NATO'nun siber güvenlik ve hibrit tehditlerle mücadele alanlarındaki yeteneklerinin geliştirilmesinde de potansiyel bir merkezdir. Özellikle Türk savunma sanayisinin insansız hava araçları ve elektronik harp sistemlerinde ulaştığı kapasite, NATO'nun teknolojik dönüşüm süreçleriyle paralellik göstermektedir (:elikaslan, 2022; Ditrych & Laryš, 2025).

5.2. Türkiye'nin Enerji Güvenliği Üzerinden Stratejik Katkısı

Avrupa'nın enerji güvenliği bağlamında Rusya'ya olan bağımlılığının azaltılması yönündeki çabalar, Türkiye'nin konumunu daha da stratejik hâle getirmiştir. Güney Gaz Koridoru'nun ana geçiş noktası olan Türkiye, Azerbaycan doğalgazını Avrupa'ya taşıyan TANAP ve TAP projeleriyle enerji güvenliği stratejilerinde merkezî bir rol oynamaktadır (Tokatlı, 2024). Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından Avrupa'nın alternatif enerji rotaları arayışı, Türkiye'yi adeta enerji jeopolitiğinin merkezine oturtmuştur. Bu kapsamda Türkiye sadece bir transit ülke değil, aynı zamanda bir enerji merkezi olarak da konumlanmaktadır. Doğalgaz depolama ve LNG terminalleri ile enerji transfer altyapısını geliştiren Türkiye, Avrupa'nın arz çeşitliliğini sağlama hedefinde önemli bir ortak haline gelmiştir. Bu durum, Avrupa'nın enerji güvenliğinin yalnızca teknik değil, aynı zamanda jeopolitik bir mesele haline gelmesinde etkili olmuştur (Siddi, 2022). Enerji güvenliği açısından Türkiye'nin önemi yalnızca doğalgaz hatlarıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda Türkiye, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının Avrupa'ya entegrasyonunda da diplomatik ve ticari aktörlük üstlenmektedir. Bu yönüyle Türkiye, Avrupa'nın enerji güvenliği stratejisinde yalnızca “aracı” değil, “düzenleyici” bir aktör konumundadır (Ünver, 2024). Son olarak, Avrupa ülkeleri açısından Rusya'nın enerji kaynaklarını bir dış politika aracı olarak kullanması, Türkiye gibi enerji geçiş yolları üzerinde egemenliğe sahip ülkeleri daha değerli kılmaktadır. Türkiye'nin enerji diplomasisi, Avrupa'nın enerji güvenliği ile dış politika bağımsızlığı arasında kurduğu denge açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir (Kozub & Mitreğa, 2023).

5.3. Türkiye'nin Savunma Sanayi ve Askerî Katkıları

Türkiye'nin savunma sanayii, son on yılda büyük bir dönüşüm sürecine girerek Avrupa güvenlik mimarisinde dikkate değer bir aktör haline gelmiştir. Bayraktar TB2 ve ANKA gibi SİHA sistemleri, başta Ukrayna olmak üzere birçok ülkenin savunma kapasitesini doğrudan etkileyen araçlar haline gelmiştir (Riddervold & Rieker, 2024). Avrupa ülkelerinin Türkiye'den doğrudan savunma sanayi ürünü tedarik etmesi, AB dışı ancak NATO içindeki ülkelerle ortak üretim projeleri geliştirme fikrini güçlendirmiştir. Ayrıca, Türk savunma sanayii NATO standartlarına

uygun üretim kapasitesine sahip olması sayesinde Avrupa ülkeleriyle entegrasyona açık bir yapı sunmaktadır. Roketsan, Aselsan ve Havelsan gibi firmalar hem yerli üretimi artırmakta hem de Avrupa savunma sanayiinde önemli ihalelere katılım göstermektedir (Dirier, 2025). Bu durum, Avrupa'nın stratejik özerklik hedefi ile Türkiye'nin savunma üretim gücü arasında potansiyel bir sinerji oluşturmaktadır.

Türkiye'nin savunma sanayi politikası, sadece üretimle sınırlı kalmayıp aynı zamanda teknoloji transferi, ortak üretim ve bilgi paylaşımını da içeren işbirliği çerçevesiyle şekillenmektedir (Ditrych& Laryš, 2025). AB'nin teknolojiye dayalı savunma entegrasyon vizyonu ile Türkiye'nin esnek ve çok yönlü sanayi yapısı arasında karşılıklı tamamlayıcılık potansiyeli mevcuttur. Netice itibariyle Türkiye'nin bölgesel güvenlik doktrinleri ile Avrupa'nın stratejik belgeleri arasındaki artan örtüşme, ortak operasyonel yeteneklerin daha ileri düzeyde entegrasyonuna zemin hazırlamaktadır. Avrupa Stratejik Pusulası'ndaki mobilizasyon ve dayanıklılık hedefleri, Türkiye'nin savunma stratejileriyle doğrudan örtüşmektedir (Tokatlı, 2024).

5.4. Türkiye'nin Diplomatik Girişimleri ve Bölgesel Arabuluculuk Rolü

Türkiye'nin Avrupa güvenlik mimarisine katkıları, yalnızca askeri ve teknolojik değil; aynı zamanda diplomatik girişim ve arabuluculuk faaliyetleriyle de derinleşmektedir. 2022'de İstanbul'da gerçekleştirilen Ukrayna-Rusya görüşmeleri ve Tahıl Koridoru Anlaşması gibi inisiyatifler, Türkiye'nin dengeleyici dış politika kapasitesinin somut örnekleri arasında yer almıştır (Kaunert & Pereira, 2023). Türkiye'nin bu diplomatik rolünü mümkün kılan temel unsur, hem NATO üyesi hem de Rusya ile doğrudan çatışmayan bir ülke olarak her iki tarafla da iletişim kurabilme esnekliğidir (Ditrych& Laryš, 2025). Bu pozisyon, Avrupa ülkeleri açısından da stratejik değere sahiptir; zira pek çok AB ülkesi benzer bir diplomatik manevra alanına sahip değildir.

Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkasya gibi bölgelerde Türkiye'nin diplomatik arabuluculuğu ve istikrarlaştırıcı rolleri, Avrupa'nın genişleyen güvenlik çevresiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle Türkiye'nin bu bölgelerdeki faaliyetleri, Avrupa güvenlik mimarisine entegre edilmesi gereken stratejik dış politika alanları arasında sayılmalıdır (Tokatlı, 2024). AB'nin değer temelli dış politika vizyonu ile Türkiye'nin pragmatik arabuluculuk kapasitesi bir araya geldiğinde, AB-Türkiye işbirliği potansiyeli güvenlik ve kriz yönetimi alanlarında daha etkili sonuçlar doğurabilir (Kozub & Mitreğa, 2023).

Türkiye, Ukrayna-Rusya savaşında barışçıl çözüm arayışlarını destekleyen aktif bir diplomasi yürütmektedir. T.C. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, 10 Ocak 2025 tarihinde yaptığı açıklamada, Türkiye'nin her zaman yangını söndürmenin, acıları dindirmenin gayreti içerisinde olduğunu ve bu ilkeli duruşunu korumaya devam edeceğini belirtmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2025a). Ayrıca, 13 Nisan 2025 tarihinde gerçekleştirilen Dördüncü Antalya Diplomasi Forumu'nda Bakan Fidan, Ukrayna ve Rusya arasında yürüyen savaşı durdurmak ve taraflarla müzakereleri daha kolay hale getirmek için çalışmalarını sürdürdüklerini ifade etmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2025b).

5.5. AB ile Güvenlik İşbirliği Perspektifleri

Türkiye-AB ilişkilerinde güvenlik boyutu, son yıllarda göç, terörle mücadele ve sınır güvenliği gibi alanlarla sınırlı kalmıştır. Ancak Rusya-Ukrayna Savaşı, bu sınırların ötesinde daha geniş ve kurumsal işbirliklerini mümkün kılacak bir ortam yaratmıştır (Kaunert & Pereira, 2023). Türkiye'nin NATO üyesi olarak Avrupa güvenliğine sağladığı katkılar, AB tarafından daha stratejik bir ortaklık düzeyinde değerlendirilmelidir.

Güncel olarak AB'nin dış güvenlik politikası belgelerinde Türkiye'ye doğrudan atıf yapılmasa da, Stratejik Pusula'da belirtilen "iş birliğine açık dış ortaklar" tanımını Türkiye için potansiyel bir

açılım alanı sunmaktadır (Riddervold & Rieker, 2024). Özellikle kriz zamanlarında AB-Türkiye işbirliği, her iki tarafın da güvenlik kapasitelerini güçlendirebilir. Ayrıca Türkiye'nin sınır ötesi operasyon tecrübesi, istihbarat kapasitesi ve göç yönetimi gibi alanlardaki deneyimi, AB'nin kriz yönetimi kapasitesine doğrudan katkı sağlayabilir (Tokatlı, 2024). Bu durum, Avrupa'nın güvenlik yaklaşımında Türkiye'yi sadece dışsal bir aktör değil, stratejik bir iş ortağı olarak ele almasını gerekli kılmaktadır. Netice itibarıyla Türkiye ile AB arasında daha kurumsal ve güvene dayalı bir güvenlik işbirliği modeli inşa edilmesi, yalnızca bölgesel değil, küresel güvenlik açısından da kalıcı çözümlerin önünü açacaktır (Léonard & Kaunert, 2022).

Bununla birlikte, Türkiye-AB güvenlik ilişkilerinin yalnızca fırsatlar ekseninde ele alınması analitik açıdan eksik kalacaktır. İki taraf arasındaki iş birliğini ciddi ölçüde kısıtlayan yapısal zorluklar da mevcuttur. Bu zorlukların başında Kıbrıs Sorunu ve Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmazlıkları gelmektedir. Söz konusu sorunlar yalnızca Kıbrıs Rum yönetimi ya da Yunanistan ile ikili bir gerilim olmaktan öte, AB ile Türkiye arasındaki kurumsal ilişkiyi de doğrudan zedelemektedir (Ditrych & Laryš, 2025). Bu gerilimin en somut güncel yansıması, Türkiye'nin Avrupa'nın SAFE (Security Action for Europe) savunma tedarik programına dahil edilmesi girişimi üzerinden gözlemlenmektedir. Yunanistan ve Kıbrıs, Türkiye'nin bu programa katılımını fiilen engellemekte; Kıbrıs Cumhurbaşkanı Christodoulides, "AB üye devletlerinin topraklarını işgal eden ya da güvenliklerini tehdit eden hiçbir üçüncü ülkenin AB'nin savunma ve güvenlik finansman araçlarından yararlanamayacağını" açıkça dile getirmiştir (Greek City Times, 2025). Yunanistan ise Türkiye'nin programa katılımını veto edeceğini, bunun ön koşulunun Türkiye'nin 1995 tarihli Ege casus belli kararını geri çekmesi olduğunu ilan etmiştir. Bu tablo, Türkiye'nin NATO üyesi sıfatına karşın AB savunma mimarisinde kurumsal olarak dışlandığını açıkça ortaya koymaktadır (İldem, 2025). Türkiye'nin AB üyelik müzakerelerinin fiilen askıya alınmış olması da ilişkilerdeki bu kurumsal tıkanıklığı derinleştirmektedir (Ünlühisarcıklı, 2022). Ayrıca savunma tedariki alanındaki sürtüşmeler de göz ardı edilemez: Türkiye'nin Eurofighter Typhoon tipi savaş uçaklarına erişim sürecinde Almanya'nın mesafeli tutumu nedeniyle alternatif çözüm arayışlarına yönelmek durumunda kalması, savunma iş birliğindeki güven açığının somutlaşmış bir göstergesidir. Suriye iç savaşının ardından Türkiye ile Batı arasında yaşanan güven bunalımı ve Türkiye'nin S-400 alımı sürecinde Rusya ile ilişkilerini derinleştirmesi, Avrupa'nın stratejik öngörülebilirlik konusundaki kaygılarını artırmıştır (Siddi, 2022). Tüm bu faktörler, AB'nin Türkiye'ye ilişkin dış politika tercihlerine dair birikmiş çekincelerle birleşerek iki taraf arasındaki iş birliği potansiyelinin tam anlamıyla hayata geçirilmesinin önündeki başlıca engeller arasında yer almaktadır.

Öte yandan, yukarıda sıralanan bu zorluklara karşın Türkiye-AB ilişkilerinde önemli iş birliği fırsatları da varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda değerlendirilmesi gereken kritik etkenlerden biri, ABD dış politikasının yeniden konumlanma sürecidir. Obama döneminde başlayan ve sonraki yönetimler tarafından da sürdürülen "Asya'ya dönüş" stratejisi çerçevesinde Washington, Avrupalı ve Orta Doğulu müttefiklerini güvenlik yükünü daha dengeli bir biçimde paylaşmaya davet etmektedir (Abbondanza & Wilkins, 2024). Bu çağrının ardındaki temel stratejik mantık, ABD'nin öncelikli tehdit olarak Çin'i ve temel çatışma alanı olarak Hint-Pasifik bölgesini belirlemiş olmasıdır. ABD'nin Avrupa ve Orta Doğu'daki güvenlik varlığını kademeli olarak azaltması durumunda, bölge aktörlerinin birbirlerine olan karşılıklı bağımlılığı kaçınılmaz biçimde artacaktır (Pifer, 2017). Bu denklemde Türkiye, hem NATO üyeliği hem de bölgesel askeri kapasitesi itibarıyla AB ülkeleri için stratejik değerini katlamaktadır. Söz konusu durum, özellikle Avrupa'nın savunma özerkliği hedefleriyle örtüşmekte ve Türkiye ile kurumsal güvenlik

ortaklıklarının derinleştirilmesi için yapısal bir zemin oluşturmaktadır (Riddervold & Rieker, 2024).

Türkiye'nin AB nezdindeki stratejik değerini belirleyen bir diğer kritik boyut ise göç yönetimi meselesidir. AB üyesi devletler, başta Suriye iç savaşı olmak üzere Orta Doğu ve Afrika'daki istikrarsızlıklardan kaynaklanabilecek kitlesel göç hareketlerini hem bir kimlik sorunu hem de doğrudan bir güvenlik tehdidi olarak algılamaktadır (Léonard & Kaunert, 2022). Bu tehdidin önünde tampon işlevi gören Türkiye, AB için vazgeçilmez bir "dalga kıran" konumundadır. AB üyelik müzakerelerindeki durgunluğa ve Avrupalı popülist hareketlerin Türkiye karşıtı söylemlerine karşın, AB'nin göç yönetimi alanında Türkiye'ye olan yapısal bağımlılığı sürmektedir. Mart 2016'da imzalanan AB-Türkiye Mutabakatı, düzensiz göç akışlarını kontrol altına alma işlevi görmesi bakımından bu bağımlılığın kurumsal ifadesini oluşturmaktadır; ancak Türkiye'nin göç kartını diplomatik bir koz olarak kullanma kapasitesi, ilişkiye asimetric bir nitelik kazandırmaktadır (Kaunert & Pereira, 2023). Söz konusu ilişkinin boyutu salt teknik bir düzenlemeden çok daha geniş olup derin bir stratejik karşılıklı bağımlılık ilişkisini yansıtmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin Avrupa için taşıdığı önemin güvenliğinin salt askeri boyutuna indirgenemeyeceğini ve güvenlik-göç-kimlik üçgeninde Türkiye ile daha sağlam ve öngörülebilir bir ortaklık modelinin inşa edilmesinin AB'nin kendi çıkarına olduğunu ortaya koymaktadır (Tokatlı, 2024).

6. Geleceğe Yönelik Senaryolar ve Politika Önerileri

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın tetiklediği jeopolitik sarsıntı, yalnızca mevcut güvenlik yapılarını değil, geleceğe dönük güvenlik perspektiflerini de radikal biçimde dönüştürmüştür. Avrupa'nın stratejik karar alıcıları, artık yalnızca mevcut krizlere yanıt üretmekle kalmamakta; aynı zamanda uzun vadeli senaryolar ve çok boyutlu risk analizleri doğrultusunda yeni güvenlik mimarileri inşa etmeye yönelmektedir. Bu bağlamda hem transatlantik ittifak ilişkileri hem de Avrupa'nın stratejik özerklik arayışı, kriz sonrası güvenlik düzeninin başat belirleyicileri olarak öne çıkmaktadır. Bu bölümde; Avrupa güvenliği için olası senaryolar, enerji ve dijital güvenliği ilişkin stratejik açılımlar, AB-NATO işbirliğinin yeniden inşası ve doğu komşuluk politikalarının güvenlik temelli evrimi bağlamında kapsamlı politika önerileri sunulmaktadır.

6.1. Olası Güvenlik Senaryoları: Transatlantik Bağımlılık, Stratejik Özerklik, Bloklararası Denge

Avrupa güvenlik mimarisinin geleceğine ilişkin senaryolar, Ukrayna Savaşı sonrasında yeni boyutlar kazanmıştır. Savaş, yalnızca mevcut düzenin zayıf noktalarını ortaya çıkarmamış, aynı zamanda çeşitli gelecek projeksiyonlarının da zeminini hazırlamıştır. Bu bağlamda üç ana senaryo öne çıkmaktadır: (1) Transatlantik bağımlılığın yeniden tahkim edilmesi, (2) Avrupa'nın stratejik özerkliğini kurumsallaştırması, ve (3) yeni bir küresel bloklaşma düzeninde Avrupa'nın dengeleyici rol üstlenmesi.

İlk senaryo, NATO ve ABD'ye olan güvenlik bağımlılığının yeniden güçlendirilmesidir. Rusya'nın saldırgan tutumu karşısında ABD'nin Avrupa'ya askeri desteğini artırması ve NATO'nun doğu kanadındaki askeri varlığını güçlendirmesi bu senaryonun temel dinamiklerini oluşturur (Tokatlı, 2024). Ancak bu bağımlılığın kalıcı olması, Avrupa'nın kendi karar alma mekanizmalarını zayıflatabilir. Angela Merkel'in "Avrupalılar olarak kaderimizi elimize almalıyız" (Paravicini, 2019) sözleri, bu bağımlılığa duyulan yapısal eleştirinin göstergesidir.

İkinci senaryo ise AB'nin stratejik özerklik vizyonunu kuvvetlendirmesidir. Fransa'nın bu konudaki ısrarlı söylemleri, Almanya'nın "Zeitenwende" (dönüşüm çağı) politikası ve AB

Stratejik Pusulası bu senaryonun kurumsal dayanaklarını oluşturmaktadır. Ancak stratejik özerkliğin başarısı, sadece teknik kapasiteyle değil, aynı zamanda siyasi birlikle de doğrudan ilişkilidir (Riddervold & Rieker, 2024). Baltık ülkeleri ve Polonya gibi ülkelerin NATO bağımlılığını sürdürmesi, bu modelin bölgesel heterojenliğini artırmaktadır.

Üçüncü ve en karmaşık senaryo ise Avrupa'nın yeni bir küresel bloklaşma sürecinde "dengeleyici" bir pozisyon almasıdır. ABD-Çin rekabeti, Asya-Pasifik merkezli güvenlik ittifakları (QUAD, AUKUS) ve Rusya'nın BRICS aracılığıyla Doğu eksenli bloklar oluşturma çabası, Avrupa'yı jeopolitik olarak sıkıştırmaktadır. Avrupa'nın ne Atlantik eksenine tamamen bağımlı ne de Doğu'ya yakın bir blok içinde olması, çok kutuplu bir sistemde "dengeleyici güç" pozisyonunu doğurabilir (Kaunert & Pereira, 2023).

Bu dengeleyici senaryo, Avrupa'nın krizler karşısında daha esnek ittifak sistemlerine yönelmesini; normatif güç rolünü sürdürürken, gerektiğinde bölgesel güvenlik paktlarına açılım yapmasını gerektirir. Özellikle Türkiye, Ukrayna, İsrail gibi NATO dışı ama stratejik ülkelerle güvenlik temelli iş birlikleri, Avrupa'nın esnek ama etkili güvenlik stratejileri geliştirmesini sağlayabilir (Siddi, 2022). Bu model, AB'nin hem normatif hem de pragmatik yönlerini dengelemesi açısından işlevsel bir çerçeve sunar.

Netice olarak bu üç senaryo tekil tercihlerden ziyade, birbirini dışlamayan ancak farklı stratejik maliyetlere sahip olasılıklar olarak değerlendirilmelidir. Avrupa'nın gelecekteki güvenlik mimarisi, bu senaryolar arasındaki tercihi değil, bu seçeneklerin uyumlu şekilde yönetilmesini gerektirecektir. Savaş sonrası dönemde karşılaşılan belirsizlik ortamı, yalnızca dış tehditlere karşı değil, aynı zamanda iç uyum süreçlerinde de esneklik gerektirmektedir.

6.2. Enerji ve Dijital Güvenliğe Yönelik Politika Önerileri

AB'nin enerji güvenliği meselesi, Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında yalnızca bir ekonomik risk değil, doğrudan stratejik bir güvenlik meselesi haline gelmiştir. Rusya'nın enerji kaynaklarını bir dış politika silahı olarak kullanması, AB'yi alternatif enerji tedarik kaynaklarına yönelmeye mecbur bırakmıştır. Bu bağlamda, yeşil enerji yatırımları, nükleer enerjinin yeniden gündeme alınması ve enerji ağlarının çeşitlendirilmesi öncelikli politika alanları olarak belirlenmiştir (Tokatlı, 2024). Özellikle Almanya örneği, enerji bağımlılığının sanayi politikası üzerindeki kırılgan etkilerini gözler önüne sermiştir. Berlin yönetimi, Rus doğalgazına bağımlılığı azaltmak amacıyla ABD ve Katar gibi ülkelerden LNG ithalatını artırırken; aynı zamanda yenilenebilir enerji üretim kapasitesini hızla artırma yönünde adımlar atmıştır (Tokatlı, 2024). Bu dönüşüm, yalnızca enerji çeşitliliğini sağlama değil, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini de içeren çok boyutlu bir strateji haline gelmiştir.

Enerji güvenliği meselesinde Türkiye'nin transit ülke rolü ve doğalgaz merkezi olma kapasitesi, AB için büyük bir fırsat oluşturmaktadır. Güney Gaz Koridoru ve TANAP üzerinden Azerbaycan gazının Avrupa'ya ulaştırılması, Türkiye'nin enerji diplomasisini AB güvenlik stratejisine entegre edilebilir kılmaktadır (Keskin, 2015). Bu nedenle AB'nin enerji politikalarında Türkiye ile altyapı, depolama ve iletim kapasitesi geliştirmeye dönük projeleri artırması önerilmektedir. Bununla birlikte dijital güvenlik, özellikle altyapıların siber tehditlere karşı korunması bağlamında enerji güvenliğinden ayrı düşünülmemelidir. Dijital altyapıların enerji sistemleriyle entegrasyonu, hem veri güvenliği hem de enerji arz güvenliği için yeni riskler doğurmaktadır. Bu noktada AB'nin "Avrupa Siber Güvenlik Ajansı (ENISA)" aracılığıyla daha merkezi bir dijital savunma kapasitesi oluşturması gerekmektedir (Ditrych & Laryš, 2025). Ayrıca enerji sektörüne yönelik siber saldırı risklerinin artması, yalnızca teknik değil aynı zamanda politik ve normatif düzeyde de bir cevap gerektirmektedir. Dijital güvenliğe yönelik alınan önlemlerin ortak AB

stratejisi içerisinde standartlaştırılması, özellikle 5G altyapıları ve akıllı şebekelerin korunması için elzemdir. Bu bağlamda Türkiye gibi teknolojik kapasitesi gelişmekte olan ülkelerle işbirliği yapılması, AB'nin dijital güvenlik vizyonunu bölgesel ölçekte güçlendirebilir (Léonard & Kaunert, 2022).

Sonuç olarak, enerji ve dijital güvenlik alanlarında geliştirilecek politika önerileri, AB'nin stratejik özerklik hedefiyle de doğrudan örtüşmektedir. Bu iki alan, yalnızca teknik meseleler olarak değil; Avrupa'nın küresel güvenlik sistemindeki pozisyonunu belirleyecek temel başlıklar olarak değerlendirilmelidir. Gerek Türkiye gibi bölgesel aktörlerle işbirliği gerekse iç piyasada yapılacak normatif reformlarla AB, daha dirençli ve sürdürülebilir bir güvenlik mimarisi inşa edebilir.

6.3. AB-NATO İşbirliğinin Derinleştirilmesi

Avrupa güvenlik mimarisi, Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO ve AB arasındaki işbirliği ve rekabet dinamikleriyle şekillenmiştir. NATO, kolektif savunma anlayışıyla Avrupa'nın güvenliğinde merkezi bir rol oynarken, AB, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) aracılığıyla kendi savunma kapasitesini geliştirmeye çalışmıştır (Akgül, 2008).

Ukrayna krizi, AB ve NATO arasındaki işbirliğini derinleştirme ihtiyacını ortaya koymuştur. 2016 ve 2018 yıllarında imzalanan Ortak Bildiriler, iki örgüt arasındaki koordinasyonu artırmayı hedeflemiştir. Bu bildirimler, siber güvenlik, hibrit tehditler ve askeri hareketlilik gibi alanlarda işbirliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır (NATO, 2019). Ancak, AB'nin stratejik özerklik arayışı, NATO ile ilişkilerinde bazı gerilimlere yol açmıştır. AB'nin savunma alanında bağımsız hareket etme isteği, NATO'nun kolektif savunma anlayışıyla zaman zaman çelişmektedir. Bu durum, özellikle Fransa'nın öncülüğünde savunma özerkliği tartışmalarını gündeme getirmiştir (Yetkin, 2022).

Türkiye, NATO üyesi olmasına rağmen AB üyesi olmaması nedeniyle bu işbirliğinde özel bir konuma sahiptir. Türkiye'nin NATO operasyonlarına katkısı ve stratejik konumu, AB ile işbirliğinde önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Ancak, AB'nin savunma politikalarında Türkiye'nin rolü konusunda net bir strateji belirlenmemiştir (Ünlühisarcıklı, 2022). Netice itibarıyla, AB ve NATO arasındaki işbirliğinin derinleştirilmesi, Avrupa'nın güvenliği için hayati öneme sahiptir. Bu işbirliği, sadece askeri alanlarda değil, aynı zamanda siber güvenlik, enerji güvenliği ve kriz yönetimi gibi alanlarda da geliştirilmelidir. Türkiye gibi stratejik aktörlerin bu süreçteki rolü, işbirliğinin başarısı için kritik olacaktır.

6.4. Doğu Komşuluk Politikaları ve Ukrayna'nın Konumlandırılması

AB'nin doğu komşuluk politikası, özellikle Ukrayna'nın AB ile ilişkileri bağlamında önemli bir dönüşüm geçirmiştir. 2013 yılında Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşması'nı imzalamaktan vazgeçmesi, ülkede kitlesel protestolara ve siyasi krize yol açmıştır. Bu gelişmeler, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle sonuçlanmış ve AB'nin doğu komşuluk politikasını yeniden değerlendirmesine neden olmuştur (Britannica, 2023).

Ukrayna krizi, AB'nin doğu komşularına yönelik politikalarında güvenlik boyutunu ön plana çıkarmıştır. AB, Ukrayna'ya mali ve teknik destek sağlamanın yanı sıra, ülkenin reform sürecini desteklemek için çeşitli programlar başlatmıştır. Bu çabalar, Ukrayna'nın AB ile entegrasyon sürecini hızlandırmayı hedeflemektedir (Tokatlı, 2024). Ancak, Ukrayna'nın AB üyeliği perspektifi, bazı üye ülkeler arasında tartışmalara yol açmıştır. Özellikle, Ukrayna'nın ekonomik ve siyasi reform sürecindeki zorluklar, üyelik sürecinin önündeki engeller olarak görülmektedir.

Ayrıca, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisi ve bölgedeki istikrarsızlık, AB'nin genişleme politikalarını daha temkinli bir şekilde yürütmesine neden olmuştur (Akgül, 2008).

NATO ile ilişkiler bağlamında, Ukrayna'nın üyelik isteği, Rusya tarafından tehdit olarak algılanmakta ve bölgedeki güvenlik dinamiklerini karmaşıklaştırmaktadır. Bu durum, AB'nin doğu komşuluk politikasında dengeleyici bir rol oynamasını zorunlu kılmaktadır. AB, Ukrayna'nın güvenliğini sağlamak için NATO ile koordineli bir şekilde hareket etmeli ve bölgedeki istikrarı desteklemelidir (NATO, 2019). Netice itibarıyla Ukrayna'nın AB ve NATO ile ilişkileri, Avrupa'nın doğu komşuluk politikasının merkezinde yer almaktadır. AB'nin Ukrayna'ya yönelik politikaları, sadece ekonomik ve siyasi değil, aynı zamanda güvenlik boyutunu da içermelidir. Bu kapsamda, AB'nin doğu komşuluk politikasını yeniden yapılandırması ve Ukrayna'nın Avrupa entegrasyon sürecini desteklemesi gerekmektedir.

Sonuç

Rusya'nın 2022'de Ukrayna'yı işgaliyle başlayan savaş, yalnızca bir bölgesel çatışma olmanın ötesinde, Avrupa'nın güvenlik mimarisinde paradigmatik bir dönüşümü tetiklemiştir. Bu savaş, AB, NATO ve kıta ülkeleri açısından hem dış tehditleri hem de içsel yapısal eksiklikleri yeniden değerlendirme gerekliliğini doğurmuştur. Avrupa'nın uzun süredir gündeminde olan ancak kurumsal karşılığı sınırlı kalan "stratejik özerklik" kavramı, artık salt bir ideal olmaktan çıkmış; kriz anlarında işlevselleşmesi gereken bir güvenlik refleksi haline gelmiştir.

AB, bu süreçte yalnızca normatif güce dayalı dış politika pratiğini değil, aynı zamanda doğrudan askeri ve stratejik kapasite geliştirmeyi de içeren hibrit bir güvenlik stratejisi benimsemek zorunda kalmıştır. "Stratejik Pusula", "Avrupa Barış Fonu" ve Ukrayna'ya sağlanan askeri destek, bu dönüşümün somut göstergeleri olmuştur. Ancak bu çabalar, NATO ile ilişkilerde bir ayrışmaya değil; bilakis tamamlayıcılığa yönelmiştir. Çünkü AB'nin normatif gücü ile NATO'nun askeri kapasitesi arasındaki denge, Avrupa'nın sürdürülebilir güvenlik yapılanmasının anahtarıdır. Türkiye ise bu dönüşümde yalnızca çevresel bir aktör değil, bizzat bu mimarinin parçası olan çok yönlü bir güç olarak ortaya çıkmıştır. NATO'daki pozisyonu, Karadeniz ve Orta Doğu'daki jeopolitik etkisi, gelişmiş savunma sanayi kapasitesi ve kriz diplomatisindeki arabuluculuk gücü, Türkiye'yi Avrupa güvenliğinin tamamlayıcı bir unsuru haline getirmiştir. Özellikle enerji güvenliği ve dijital altyapıların korunması gibi alanlarda Türkiye'nin teknik ve coğrafi avantajları, Avrupa'nın stratejik kırılma noktalarını dengeleme potansiyeline sahiptir.

Avrupa güvenliğinin geleceği, sadece kurumlar arası teknik koordinasyonla değil, aynı zamanda siyasal irade, kolektif stratejik kültür ve kriz anında esneklik üretme kapasitesiyle şekillenecektir. Bu nedenle güvenlik mimarisi; AB, NATO ve stratejik ortaklar arasında daha şeffaf, çok katmanlı ve normatif temellere dayalı bir ilişki ağını gerektirmektedir. Transatlantik bağların güçlendirilmesi, Doğu Komşuluk Politikası'nın güvenlik temelli yeniden inşası ve enerji-dijital altyapı eşgüdümü, bu yapının ana taşıyıcı kolonları olacaktır (Kaunert & Pereira, 2023). Netice itibarıyla Avrupa artık güvenliğini dışlayıcı ittifaklar yerine kapsayıcı stratejik işbirlikleriyle sağlamak zorundadır. Türkiye gibi çevresel ama stratejik önemi yüksek aktörlerle geliştirilecek çok taraflı güvenlik ilişkileri, yalnızca Avrupa kıtasını değil; küresel güvenlik mimarisini de olumlu yönde dönüştürecek kapasiteye sahiptir. Avrupa'nın güvenliği artık yalnızca Brüksel, Berlin ya da Paris'te değil; aynı zamanda Ankara, Varşova, Vilnius ve Kiev'de de şekillenmektedir.

Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki politika önerileri getirilmiştir:

- AB'nin stratejik özerklik hedefleri, NATO ile uyumlu olacak şekilde revize edilmeli; Türkiye gibi NATO üyesi ülkelerle ortak tehdit analizleri ve askeri planlamalar yürütülmelidir. Özellikle siber güvenlik, hibrit tehditler ve savunma teknolojileri gibi alanlarda NATO-AB-Türkiye üçlü mekanizmaları kurulmalıdır.
- AB, Türkiye'yi yalnızca göç ve sınır güvenliği üzerinden değil; savunma sanayi, araboluculuk kapasitesi ve enerji güvenliği bağlamında da stratejik ortak olarak konumlandırılmalıdır. Türkiye'nin CSDP görevlerine gözlemci veya operasyonel ortak olarak dahil edilmesi, karşılıklı güvenin artırılmasına katkı sunacaktır.
- REPowerEU hedefleri doğrultusunda, Türkiye ile doğalgaz ve elektrik bağlantı altyapılarının geliştirilmesi, hem enerji arz güvenliğini hem de politik istikrarı destekleyecektir. Türkiye, yalnızca geçiş ülkesi değil, enerji merkezine dönüşen stratejik bir aktör olarak Avrupa'nın enerji çeşitlendirme politikasında yer almalıdır.
- AB, Ukrayna-Rusya Savaşı gibi krizlerde esnek ve çok aktörlü diplomasi modellerine yönelmeli; Türkiye gibi etkili araboluculuk yapabilen ülkelerle kriz bölgelerinde iş birliği kurmalıdır. Bu hem AB'nin yumuşak güç kapasitesini artıracak hem de barış süreçlerinde daha etkili olmasını sağlayacaktır.
- AB'nin genişleyen güvenlik çevresi içinde yer alan aktörlerle (Türkiye, Ukrayna, Gürcistan vb.) normatif uyum süreçleri esnek bir yaklaşımla ele alınmalı; bu ülkelerle ortak değerler ve normlar etrafında işlevsel güvenlik ortaklıkları kurulmalıdır.

Avrupa güvenlik mimarisi, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından yalnızca reform değil, aynı zamanda yeniden kuruluş aşamasına girmiştir. Bu süreçte Türkiye, NATO müttefik kimliği, güçlü savunma kapasitesi, enerji transit rolü ve diplomatik etkinliği ile Avrupa'nın güvenlik mimarisine çok yönlü katkı sunabilecek az sayıdaki aktörden biridir. Türkiye ile Avrupa arasında inşa edilecek stratejik güvenlik ortaklığı, yalnızca bölgesel barış ve istikrar için değil, aynı zamanda çok kutuplu dünya düzeninde etkili ve dirençli bir Avrupa inşası için de gereklidir.

Kaynakça

- Abbondanza, G., & Wilkins, T. (2024). Europe in the Indo-Pacific: Economic, security, and normative engagement. *Political Studies*, 72(3), 1–22. <https://doi.org/10.1177/01925121231202694>
- Akgül, Ö. (2008). Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO-AB ilişkilerinde rekabet-işbirliği analizi ve Türkiye faktörü. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4(7), 91–125.
- Britannica. (2023). *Ukraine crisis of 2013–14*. Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Ukraine-crisis> adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- Bunde, T. (2022). *Lessons (to be) learned? Germany's Zeitenwende and European security after the Russian invasion of Ukraine*. *Contemporary Security Policy*, 43(3), 516–530. <https://doi.org/10.1080/13523260.2022.2092820> adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- Charap, S., & Colton, T. J. (2018). *Everyone Loses: The Ukraine Crisis and the Ruinous Contest for Post-Soviet Eurasia*. London: Routledge.
- Çelikaşlan, M. N. (2022). Ukrayna-Rusya Savaşı: Avrupalı Bir Millet'in Yıkımı. *Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 53–56.
- Dirier, Ü. (2025, Şubat 4). *NATO ihalesini aldı, gözü yeni projelerde!*. Para Dergi. <https://www.paradergi.com.tr/is-dunyasi-kulis/2025/02/04/nato-ihalesini-aldi-gozyeni-projelerde> adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.

- Ditrych, O., & Laryš, M. (2025). What can European security architecture look like in the wake of Russia's war on Ukraine?. *European Security*, 34(1), 44-64.
- European Commission. (2022). *REPowerEU: Affordable, secure and sustainable energy for Europe*. Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowerEU-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_en adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- European External Action Service. (2022). *A Strategic Compass for Security and Defence*. Retrieved from https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- Gallagher, C. (2023). *National arms embargoes against Türkiye since Operation Peace Spring*. PRISME Initiative. <https://prismeinitiative.org/app/uploads/2023/05/gallagher-national-arms-embargoes-against-turkiye.pdf>
- Greek City Times. (2025, October 24). *Cyprus blocks Turkey from EU Safe defence programme*. <https://greekcitytimes.com/2025/10/24/cyprus-blocks-turkey-eu-safe-programme/>
- İldem, T. (2025). Europe's SAFE framework: Political obstructionism vs strategic inclusivity. *Friedrich Naumann Foundation for Freedom*. <https://www.freiheit.org/turkey/europes-safe-framework-political-obstructionism-vs-strategic-inclusivity>
- Jurčák, V., & Ivančík, R. (2023). *The conflict in Ukraine – A turning point for security and defence of the EU?* *Defense and Strategy*, 23(1), 7–22.
- Kaunert, C., & Pereira, J. (2023). EU Eastern Partnership, ontological security and EU–Ukraine/Russian warfare. *Journal of Contemporary European Studies*, 31(4), 1135–1146. <https://doi.org/10.1080/14782804.2023.2183182> adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- Kozub, M., & Mitreğa, A. (2023). Change in the security architecture in Europe as a result of the war in Ukraine. *Maritime Security Yearbook*, 17, 283-302.
- Léonard, S., & Kaunert, C. (2022). De-centring the securitisation of asylum and migration in the European Union: Securitisation, vulnerability and the role of Turkey. *Geopolitics*, 27(3), 729-751.
- Meissner, K. (2024). *Caught up by geopolitics: Sanctions and the EU's response to Russia's war against Ukraine*. *The Economists' Voice*, 20(2), 275-283
- NATO. (2019). Güçlenen AB–NATO ilişkileri. <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2019/07/16/gueclenen-ab-nato-iliskileri/index.html> adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- NATO. (2022). *Madrid Summit Declaration (29 June 2022)*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- NATO. (2024a, Şubat 5). *Secretary General in Türkiye: Strong Turkish defence strengthens NATO*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_230766.htm adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- NATO. (2024b, Mart). *Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2023)*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_217017.htm adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- Ozan, E. (2017). Ukrayna krizi ve Avrupa güvenlik mimarisinin geleceği. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 36-59.
- Paravicini, G. (2019). Angela Merkel: Europe Must Take 'Our Fate' into Own Hands. *Politico.eu*. www.politico.eu/article/angela-merkel-europe-cdu-must-take-its-fate-into-its-own-hands-elections-2017 adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- Pifer, S. (2017). Is Trump Undoing Trans-Atlantic Relations? *Brookings Institution Reports*. <https://www.brookings.edu/articles/is-trump-undoing-trans-atlantic-relations/> adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.

- Raik, K., Blockmans, S., Osypchuk, A., & Suslov, A. (2024). *EU Policy towards Ukraine: Entering Geopolitical Competition over European Order*. *The International Spectator*, 59(1), 39–58. <https://doi.org/10.1080/03932729.2023.2296576>
- Riddervold, M., & Rieker, P. (2024). *Finally coming of age? EU foreign and security policy after Ukraine*. *European Security*, 33(3), 497–516. <https://doi.org/10.1080/09662839.2024.2376616>
- Siddi, M. (2022). *The partnership that failed: EU–Russia relations and the war in Ukraine*. *Journal of European Integration*, 44(6), 893–898. <https://doi.org/10.1080/07036337.2022.2109651>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2025a). *Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın ulusal ve uluslararası medya kuruluşlarının temsilcileriyle gerçekleştirdiği basın toplantısı (10 Ocak 2025, İstanbul)*. <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-ulusal-ve-uluslararasi-medya-kuruluslarinin-temsilcileriyle-gerceklestirdigi-basin-toplantisi-10-01-2025-istanbul.tr.mfa>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2025b). *Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın Dördüncü Antalya Diplomasi Forumu'nda gerçekleştirdiği basın toplantısı (13 Nisan 2025, Antalya)*. <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-dorduncu-antalya-diplomasi-forumu-nda-gerceklestirdigi-basin-toplantisi--13-nisan-2025--antalya.tr.mfa> adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- Tokatlı, S. G. (2024). Batı'nın değişen güvenlik stratejisi: Rusya–Ukrayna savaşı. In *Prof.dr. Bedriye Tunçsiper Onuruna Akademide 40. Yıl Güncel Akademik Çalışmalar Bedriye Tunçsiper* (ss. 160–177). İstanbul: Gece Kitaplığı.
- Ünlühisarcıklı, Ö. (2022). Avrupa'nın pusulası ve Türkiye. *Perspektif*. <https://www.perspektif.online/avrupanin-pusulasi-ve-turkiye/> adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.
- Yetkin, M. (2022). Stratejik otonomi, ABD, Avrupa ve Türkiye. *Yetkin Report*. <https://yetkinreport.com/2022/01/03/stratejik-otonomi-abd-avrupa-ve-turkiye/> adresinden 15.03.2025 tarihinde alınmıştır.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.